

A FALU ÉS A FALUSI ÉRTELMSÉG.

EHHÉZ A terjedelmes témához Gesztelyi Nagy Lászlónak és Oláh Györgynek e folyóirat első számában irt értékes cikkei adták kezembe a tollat. A probléma régi, de soha olyan nagy szükség, mint ma, nem volt arra, hogy e kérdésben legalább irodalmi megoldást találjunk.

A kérdésnek belső tartalmában sok minden kavargó: a középosztály sorsa, a falu értelmisége, anyagi ellátottsága, a magyar faj védelme, a falu berendezése és fejlesztése, társadalmi nevelés, gazdasági irányítás, nemzeti hangulat kialakítása, nemzeti erények és hibák, vagyoni egyenlőtlenség, a vagyonhoz fűződő szociális kötelesség, nevelés a népművelésre, a tudás respektálása, a közigazgatás, a falusi nép természete, köz- és mezőgazdasági reform, a közhatalom kezelése, a falusi köztisztviselő hivatali felsőbbégi megbecsülése és sokszor védelme, a falu uniformizálásának téves tana, a községi háztartás, az önkormányzat stb., stb. Még így vezérszavakban is nehéz volna e kérdésnek minden vonatkozását felderíteni és talán némely részletnek megbolygatása — még javító céllal is — manapság idő- és alkalomszerű sem volna.

Megkísérem azonban nagy vonásokban hozzászólni a kérdés lényegéhez.

Mindenekelőtt egy kérdést szeretnék tisztázni s ez az: miért aktuális probléma a középosztálynak és a falu népének sorsa?

A múltra nem kell visszatérnünk, hiszen még mindenki emlékszik a múlt század végére és e XX. század legelejére, amikor a magyar középosztály (középosztály alatt e cikkben kizárólag a falusi értelmiségre gondolok) — dicséretes kivételektől eltekintve — nem foglalkozott a néppel, pedig jobban el volt látva javadalommal, tekintéllyel, mint ma. A falusi birtokos középosztály elsorvadt, beszorult a hivatalokba, falu és értelmisége külön életet élt.

Azután jött a nemzeti összeroppanás. Űgy a falusi középosztály, mint a gazdatársadalom a partra vetett és hajótörött testvér hályogos szemével nézett egymásra. Mind a kettőnek alig maradt valamije.

Az egyiknek tudása maradt meg csupán, a másik csak maradék földjét tudta megtartani, bankteherrel. A tudás, az intelligencia nem termett sok jót, hisz teret sem kapott; annál több nélkülözést és az igényekről való lemondást jelentett. A föld azonban mégis adott valamit, a birtoklás bizonytalanságán keresztül is gabonát termett és a kétrendbeli átkos forradalom után a gazdát adósságától, vagy ennek egy részétől megszabadította, sőt később a gazdák jórésze jólesően meg is szedte magát. Ebben az időben (földszerzés, hálószo-ba-bútor, zongora stb.) keletkezik az irigységnek és a „paraszt leszólásnak“ oktondi tana. Pedig nem lett volna baj, ha még több falusi házban szólott volna a zongora, de figyelmes körök elterjesztették a jelszót, hogy a paraszt „uzsorás“.

Az egyik anyagilag is, tekintélyben is lecsúszott, a másik irigyeltté vált és szinte dühöngött a falusi ember iránti csípős, sokszor csúfos megjegyzések áradata.

Aztán jöttek a méregkeverők: „sok a tisztviselő, azért sok az adó”; „a mezőgazda igen sokat keres”; „pénzét zsákokban tartja, — nem teszi a bankba, — azért nincs a kereskedelemnek hitelforrása”; „pedig kibírná a terhesebb adózást”; „a bankokrácia állami hitelekkel él, mert a paraszt tartogatja a pénzt” stb., stb.

Az egyikből állítólag sok volt s a keresztény erkölcs szerinti élésnek és a nemzeti irredentának kitartott harcosait látták bennük (létszámapasztás, végelbánás, nyugdíjazás). A másik kiszabadult a bankok kezei közül; a „paraszt váltók” nem forogtak; kitermelődött egy anyagilag erős kisgazdátársadalom (politikai mozgató erőkről nem is beszélek).

Az egyik már teljesen hangtalanná, sorsában bizonytalanná és nélkülözővé lett. A másiknak meg kellett küzdeni a becézett kereskedelmi hitelekkel, a bankok félelő befolyásával, a nagy adókkal és a „paraszt jólét” ellenségeivel.

Az egyik apadt számban és tekintélyben; a másik nem tudta még pótolni a középosztály sorai között támadt űrt.

Végre aztán kellemetlenül hasonló sorba kerültek: a falusi köztisztviselő és középosztály kényszerű letargiába esett; a falusi nép ismét túlsók váltóval operált és operál ma is.

Az egyik abszolúte elhagyott, a másik relatíve szegény lett. Mindkét sors majdnem azonos talajon teng: egymásra szorultak és egymásra kell találniok.

Ezért aktuális ma különösképpen a magyar középosztály és a falu sorsának kérdése.

*

A falu értelmisége (a pap, jegyző, tanító, földbirtokos) igyekezetében ma új. Szeret és akar foglalkozni a néppel. Felbuzdulása dicséretes és kitartónak ígérkezik. Némely helyen az ebbeli vetélkedés már az egymás iránti féltékenységet is felkelti. Tudja már, hogy fajtájának védelme, felkarolása az egyetlen mód a falu felvirágoztatására. Tudja, de anyagi ellátatlansága kétségbeejtően gúzsba köti kezeit és eszét. Bár nehezen, de idegeket őrölő belátással túri a hivatásából folyó gondoskodás késedelmét. Aztán meg-megcsillan szemei előtt a község jóindulata, mely gondoskodni akar jegyzőjéről, papjáról és tanítójáról. A meddő reménykedést újabb csalódás éri, mert a községek uniformizált háztartása igen szorosra van kötve. Lélekzeni is alig tud. A leszegényedés nem szerez se népszerűséget, se befolyást; leszegényedése folytán — jóleső kivételektől eltekintve — társadalmi és hivatali tekintélye kisebbedik.

Ez kétségtelenül nagy baj. Hiszen ma különösen tapasztaljuk, hogy minden országos akció (irodalmi termékek terjesztése, hazafias tárgyak elhelyezése, jótékonyági manőverek, testnevelés, népművelés, társadalmi és nemzeti közhangulat kialakítása stb.) a falura támaszkodik uralkodó részben. A falura való támaszkodás pedig elsősorban a falusi középosztályt jelenti. Sajnos, hogy ez is lassankint a közönyösség, a visszavonulás gondolatával foglalkozik, mert sem megélhetésében, sem nemzeti, vagy társadalmi önzetlen munkájában nem támogatják eléggé — intézményesen. Nem tagadhatjuk, hogy az ötletszerű támogatás néha-néha megjelenik, de az egyetemes célt szem előtt tartó, céltudatos, intézményes felkarolás jelei nem látszanak.

Nézzünk csak szét kissé a falu közigazgatási vezetői, a jegyzők között. Túl van terhelve a bürokrácia improduktív munkájával, már nem a régi, nyugodt tanácsadója népének, mert nem ér rá. Kezdeményezésekre, alkotásokra nem a régi lendülettel vállalkozik, mert leköti a papiros közigazgatás és a község háztartásában túlzott gyámkodással meg van kötve. Minden

felelősség a vállaira van rakva, de a tervezés és alkotás előfeltételét képező szabadabb hatásköre nincs. A gyakorlati étellel ellenkező és maradi számviteli nehézségek szinte kizárják a falufejlesztés igyekezetéből. Munkaerőhiány, erőltetett vagy presztízs-fegyelmi eljárások még ambíciójának is szományát szegik.

A népnevelés iskolai vezetője, a tanító, sorsára is az elégedetlenség nyomta rá bélyegét. Fizetése csak vegetálásra jó; gyermekeit nem nevelheti. Működésének legfontosabb objektumát, az iskolát — fenntartás, fűtés, berendezés stb. tekintetében — a községre bízták. A községnek nincs jövedelme s ezért elhanyagolódik az iskola. Elhanyagolt iskolában mit ambicionáljon a tanítóság? Sokszor ki van téve olyan áthelyezésnek, mely vagy hatalmi kérdésnek, vagy pedig vele szembenálló érdekek folyománya.

A vallásérkölcsi nevelés egyházi reprezentánsa, a lelkeszség, anyagi gondozottságáról, körülbástyázásáról is sokat lehetne írni. Vagy a községgel kapcsolatos igényei (kanonika, párbér) nem nyerhetnek kielégülést, vagy egyházi autonómiájának rendezetlensége miatt szorul háttérbe, vagy kegyúri késedelmek áthidalása foglalja le, vagy a kongrua-kérdés zavarja.

Ha mindezeket a valóságos helyzeteket a falusi élet számlájának egyik lapjára feljegyezzük és a másik lapon leírjuk azokat a kötelességeket, óhajtasokat és kívánságokat, melyeket — hivatásukon felül gazdasági, kulturális, társadalmi, erkölcsi stb. vonatkozásban — elvárunk a falu intelligenciájától: ijesztő egyenleg mutatkozik. Ez az ijesztő egyenleg lassankint azt kezdi eszünkbe juttatni, hogy a parochián, a templomon, az iskolán és a község-házán kívül a ma szükséges és tartozó cselekvés nem háládatos mesterség. És alig jut eszébe valakinek, hogy az ilyen gondolat milyen veszedelmes a falura, az országra és a nemzeti öncélúság kifejlődésére?! Alig jut eszébe valakinek, hogy az ijesztő egyenleg okozta elkedvetlenedésnek tűnődő idején hogyan nyer észrevétlenül teret az agrárszocializmus balszámja?

Eddig azonban a vázolt helyzet csupán a falusi középosztály belső — sokszor észre sem vehető — sorsa. De minő kapcsolatokat teremt ez a falu népével való viszonylatban?

Ilyen elhanyagolt értelmiséget látván — a falusi népnek sajátos felfogása alakul ki a középosztályról. Természetesen falvankint és helyenkint e tekintetben is vannak kivételek.

A földműves nép természete ugyanis igen komplikált: konzervatív és mégis sokszor hiszékeny; okosságának szervi berendezése (agya) jó, és mégis némelykor nem akar tanulni; a szíve jó és mégis mily nehéz áldozatkészségre nevelni; az oktrojált adakozásnak sokszor ellenáll és egy frappáns kiszólásra, vagy közvetlen jó szóra erején felül képes áldozni; a magyar nemzeti emberanyagban a legegyszerűbb osztályt képviseli és némely dologban (család, szokás, hagyomány stb.) megkülönböztetett arisztokrata.

Mínthogy természete ilyen, felfogása a középosztályról idő, hely és mód szerint igen változó. Nem úrgyűlölő és ebben nem osztozhatom Gesztelyi Nagy Lászlónak Maday Gyula könyvéből vett idézetével. Amit úrgyűlöletnek néznek, az inkább tartózkodás, bizalmatlanság a sorozatos csalódások után. Maday sem gondolt egy általánosan fennálló úrgyűlöletre. Hiszen azt írja, — amint Gesztelyi Nagy is idézte — „hogy még a gazdag földműves polgár is úri koldusként lenézi a vagyontalan szellemi munkást, a közszolgálatra rendelt vezetőt...“

Ezen a ponton alakul ki az egyik sajátos felfogás a falu népében a falusi középosztályról. Nem mindig hisz a falusi értelmiségnek, de nem azért, mintha úrgyűlölő volna, hanem azért, mert ismeri koldusságát, elhagyatottságát. Természetes esze szerint gondolkodik: mit várjon attól,

aki maga is koldus és elhagyott? Régi emberi gyarlóság, hogy a jólét egyéb adottságok mellett gyarapítja a tekintélyt, a bizalmat. Jellemző e tekintetben például az is,— ami sokszor megtörtént — hogy nem egyszer inkább elhitték falun a jövő-menő vigécnek céltudatosan mételyező hírhordását, mint az önzetlen szegénységében és igazmondásában ismert papnak, tanítónak, vagy jegyzőnek felvilágosításait.

A falu a falusi középosztály tudásában nem bízik, mert úgy vélekedik magában, „hogy ha olyan okos, miért nem tud segíteni magán?” Az ilyen-szerű vélekedésre már közszájon forog például az orvos és a községi jegyző esete. Az orvos a falusi ember családjában levő betegnek izzasztó gyanánt herba teát, lázcsillapítónak hidegvizes ruhát rendelt. Nem nagyon ragadta el a beteget és környezetét az orvos tudománya, mert „ezt ők is tudták volna”. Ha azonban izzasztónak kinint rendel, vagy lázcsillapító kanalas orvosságot a patikából, az már más. Vagy a jegyzőhöz mennek szerződést csinálni és e szerződésért a jegyző a vármegye által jóváhagyott tarifa szerint 6 P 80 fillért számít fel; nem egy helyen azt kérdezték a jegyzőtől, hogy „aztán jó lesz-e ez a kontraktus?” Olcsóolták.

E két példa nem azt jelenti, mintha háziszter és olcsó tarifa nem volna jó, de jellemző arra, hogy nem mindig bízik a falusi ember a falusi vezető tudásában.

A szükséges tudással és a nép vezetésére alkalmas képzéssel felruházott, de megélhetésében, külső megjelenésében és életmódjában elhanyagolt középosztály egyéneit a nép inkább szánja, mint követi.

Nincs úrgyűlölet benne,— legalább is nem általános ez — de az úr nevezetehz fűződő tekintély már elmosódott szemei előtt. Időnkint változó panorámái szemüveg kerül a nép szemére; ennek folytán hol lazul, hol erősödik a tekintélytisztelet. Nem mindig, sőt legtöbbször nem ő az oka, hogy ez a szemüveg a szemére kerül. A helyzet, a kor és némelykor éppen középosztálybeli testvéreink szolgálnak egy-egy ilyen vásári szemüveget.

Az a tekintélytisztelet, mely a háború alatt és után a sajátos viszonyok folytán meglazult, az első nemzeti felbuzdulás után (1920—1923) megerősödött némileg. Aztán ismét lefokozódott, mert a középosztály arcáról még a falu népe is leolvashatta a mindennapi gondot, küzdést; észrevette a létszámapadás és szanalás folytán állásának és parciális közhatalmának bizonytalanságát; észrevette a falusi reprezentálásnak hiányát és fülébe jutottak — éppen középosztálybeli köztisztviselők szájából — demoralizáló kiszólások. Hogy csak néhányat említek ez utóbbi kiszólásokból, vajjon nem kelt-e rossz hatást az, mikor a tanítóról azt mondják, hogy egy évben alig dolgozik 210 napot? Nem, ejti-e gondolkozásba a falusi elöljárót az, mikor magasabb közhivatalból kiküldött ellenőrző közeg előtte kijelenti, hogy a jegyzőnek könnyű dolga van, mert sokat vadászhatik és pipaszó mellett igazgat.

Nem elítélendő-e az, hogy a számviteli ellenőrzésre kiküldött közeg a falusi pénztámok és bíró előtt a jegyzővel folytatott teoretikus vitából kifolyólag olyan megjegyzést kockáztat meg, hogy „mindenkiről, aki közpénzek kezelésében résztvesz, feltételezem, hogy gazember és e szerint ellenőrzöm”? Ez nem demoralizálás? Vagy helyes állapot-e az, hogy egyik képviselő úr a falu gyűlésén jelenti ki, hogy „a jegyzőt elcsapatom állásából”. Erre a falusi hallgatóság egyik részében taps, a másik részében nagy megdöbbenés keletkezik. Be is következett az ígélet valóra váltása, mert a jegyzőt a fegyelmi határozatban megdicsérték, képességeit és értékes alkotásait elismerték, de — hivatalvesztésre ítélték, mert többek között a „társadalmi békét nem tudta fenntartani”.

Lám sokszor saját középosztálybeli társaink rakják fel a vásári panoráma

ferdére csiszolt szemüvegét a falusi népre, miként lásson hát ez tiszta szemmel?!

Ismét kell hangsúlyoznom, hogy nem úrgyűlölő a gazdatársadalom; még az ebbeli szörvényeket is ki lehet küszöbölni, ha módot adnak ennek a falusi középosztálynak, hogy sokszor, többet, sőt mindig foglalkozhassék a vezetésére bízott néppel hivatalán kívül is. Saját magunk taborából pedig ne rontsuk meggondolatlan kiszólásokkal a középosztály tekintélyét.

Ha az eddig felsoroltak, csak hozzávetőleg is felelnének meg a tényleges helyzetnek, még akkor is bátran szemébe kell néznünk annak, hogy a közigazgatásról ma milyen véleménye van a falusi népnek.

Mindenekelőtt is legközvetlenebbül azt látja, hogy a községi közigazgatás és benne a jegyző ma nem a régi tanácsadó, aki ráért ügyes-bajos dolgot kibogozni, hanem inkább az újabb idők exekutora. Azt látja, hogy adófizetésének alapjain nem tud eligazodni, hiszen adóinak 14-féle esedékesége idejével kellene megküzdnie. Ezt nem tudja megtenni. A laikus közigazgatási elem jogaiból ma, az önkormányzat megnyirbálásának idején, csak annyit lát, hogy a képviselő testületben „meg kell szavazni a sok mindent”. Egy ilyen oktrojált kívánság előterjesztése alkalmával az egyik dunántúli község képviselő testületében történt meg, hogy nem szorosan vett községi érdeket képező ügy vitájában — mikor a jegyző hivatkozott a terhet a községre áthárító miniszteri rendelethez — egyik gazdaember ezt mondta: „akkor miért vagyunk mi a képviselő testületben? jobb, ha be sem hívnak ide”.

A hivatásos és a laikus közigazgatásnak konzonzándáját nem tapasztalja, de lát rettentő bürokratizmust.

Még ebben a megkötött önkormányzati hatáskörben is szeretné sokszor a maga külön megterhelésével fejleszteni — konzervatív természete dacára is — faluját, de útjába merednek „az önkormányzati háztartások hatékony ellenőrzéséről” szóló 1927. évi V. törvény és ennek nyomában a számvévőségnek a falut nem ismerő és számokból faragott tilalomfái.

A közigazgatást már nem szereti, hanem fél tőle. Pedig a közigazgatás végcélja a közboldogulás elérése — s minő nagy kár, hogy a közboldogulást munkálni hivatott szervtől fél az a nép, akiért az egész közigazgatás van.

Minő kár az is, hogy az állam a népoktatásnak, a testnevelésnek, a közegészségügynek, a vármegyei igazgatásnak fenntartási költségeit — sőt a községi közigazgatás által végzett állami feladatok stb. terhére is — áthárította a fálvakra. Ebből ugyanis azt kell látnia a falu népének, hogy ő mindennek a fenntartója. Ebből a zavaros gondolatból aztán egy veszélyes látszat kerekedik a közigazgatás pusztáján délibábként: azt hiszi, hogy a vármegye és az állam nimbusza folyton kisebbedik.

Hiteléletünk helytelen elhanyagoltságából azt látja, hogy az örökéletűnek ismert közjogi alakulatnak, a községnek hitele megingott a túlzott megkötöttség folytán, mert a község által felvenni szándékolt kölcsön váltójának aláírójáról már nem a bírót és jegyzőt kívánja a bank, hanem személy szerint Kis Pétert, Nagy Jánost, Szabó Andrászt stb., akik előljárói tisztet viselnek és vagyonukkal felelnek a banknak. Igen veszedelmes megingása ez a közhatalóság hitelnek és a falusi nép bizalmának a közhatalóság iránt.

Ha ezeket a generális elferdüléseket látja a hozzá legközelebb álló közigazgatás szervezetében és működésében, önkénytelenül is eszébe jut a régi idő, amikor nemcsak törvénnyel és rendeletekkel, hanem a jó szív és nemes lélek megnyilatkozásával folyt a közigazgatás.

Nem mondom én, hogy nincsenek az újabb közigazgatásnak sok mindent javító intézkedései, de a felsorolt elcsuszamlások és megkötöttségek láttára nem csodálható, ha a falusi népben ferde felfogás alakul ki a közigazgatásról.

Ennek a felfogásnak azonban csak múltó bajnak kell lennie, mert ez a felfogás gyökerezik a falusi nép természetében.

Az ilyenszerű felfogásnak, valamint a falu és a város között némelykor látszó ellentétnek — a politikai vonatkozástól eltekintve — gazdasági, társadalmi és kulturális okai is vannak.

Sokszor panasztolták már, tehát nem új dolog, hogy a kiscgazda gabonája, bora, cukorrépája ki van szolgáltatva a tőzsdének, a borkartelnek, a bankok kebelébe tartozó cukorgyáraknak. A neki szükséges ipari produktum és az ő termelvényei közötti ár nem arányos. Befektetni nem tud részben e miatt, részben a miatt, hogy nincs megbízható hitele, mert egy ismeretlen nevű vagyonatlan szatócsnak kereskedelmi hitele több, mint az ő 10—20 holdjának mezőgazdasági hitele. A vidéki hitelélet nagy kamatozásait alig bírja és még így sincs nyugodt hitel birtokában, mert például egyik vármegyében a vidéki bankok — illetékes bankköröktől — felhívást kaptak, hogy a paraszt váltókat értékét sürgősen hajtásák be és szorítsák meg az ezutáni hitellezéseket. Nem lehet-e ebben tendenciát látni?

Nincs közvetlen mezőgazdasági vezetője, tanítója és e miatt a mezőgazdasági többtermelés Csak idea maradt. Az is marad mindaddig, amíg a falu életébe be nem illesztik a mezei gazdálkodás mintáját. Nem lehetett volna-e a községek egy-egy csoportjában a földreform során mintakiszbirtokot kiszakítani és azt egy-egy gazdaságilag képzett középosztálybeli embernek juttatni? Vagy a közigazgatási munkaerő veszedelmes apasztása helyett nem lehetne-e még most is a mezőgazdasági jegyző állását kreálni oly célból, hogy az a mezőgazdasági igazgatás minden tudnivalóját minden nap oda vetítse a kiscgazda szeméi elé?! Amint az adóügynök külön adóügyi jegyzőt tudtak szervezni; talán ez sem volna lehetetlen. Hiszen mind a kettőnek költségei rövid időn belül megtérülnének a nemzeti termelés fejlődésében.

A vagyoni egyenlőtlenség a falu népét nem országosan bántja; csak némely vidéken vannak a mindig fogékony szegénységnek felforgató törtetői. A földreform — bármiként is tagadják némely körben — enyhített valamit ezen az egyenlőtlenségen. Bár nem mindegyik földhöz, vagy házhelyhez juttatott tudta isztruálni földjét, vagy beépíteni telkét, de azért mégis az agrárszegénység enyhült.

Hogy van szegénység? Mindig volt és mindig lesz. Nem is az a baj, hogy van szegénység, hanem az, hogy a szegénység fogalma nálunk a létminimum alatt van, vagyis nálunk a szegénység kevesebb keresetet jelent, mint amennyi a szegényes nélkülözhetetlen életmódhoz szükséges.

Ez nemcsak földbirtok és gazdaságpolitikai kérdés, hanem javarészben társadalompolitika. A vagyoni egyenlőtlenség a vagyonosabb gazdákra kötelességet ró (áldozatkészség, segíteni akarás), a szegény falusi népre pedig azt a jogot, hogy vele foglalkozzanak és tanítsák meg élni. Sokszor ugyanis a szegénység nem egyéb, mint élni nem tudás.

A falusi nép igen jó anyag, csak foglalkozni kell vele. A gazdaságin túl a társadalmi és kulturális nevelés a legjobb mód. Az iskolánkívüli népművelés magába foglalja mind a hármat. A népművelés a középosztály hivatása és ennek a középosztálynak módot kell adni e hivatás betöltésére. Szép az utóbbi évek népművelésének programja, egész terjedelmes a kultuszminiszter 17.000/1922. évi népművelési utasítása, de mégis hiányos mind a kettő. Az ismeretterjesztő előadások — körítve szórakoztató számokkal — még nem jelentenek mindent. Hiányzik a társadalombiztonságnak és a nemzeti agitációnak bátran vallott tantárgya. Miért félünk mi bevallani, hogy e két tárgynak magyarázó és buzdító előadása magyar nemzeti és társadalmi érdek?

Hiszen ma jóformán úgy vagyunk, hogy a nemzetközi szocializmus „gazdasági helyzet ismertetése” címén csempészi a megtévesztett emberek leikébe a társadalombontó és nemzetrontó eszméket. A mi józan magyar népünket még arra sem taníthattuk meg, hogy miként kell ezek ellen védekezni?

A társadalmi biztonságra való nevelést és a nemzeti agitációt azonban az iskolán kívüli népművelés vezetésére hivatott középosztálynak is — képzésének megszerzése idején — meg kell tanítani. A tanítóképzőben, a jegyzői tanfolyamon, a teológián e két tárggyal foglalkozni kellene és meg kellene tanítani a falu jövő vezetőinek, hogy miként kell a néppel bánni?! Hiszen, ha a társadalmi biztonságnak és a nemzeti magatartásnak szellemi fegyvereivel felruházzuk a falu vezetőin keresztül a falu népét, a leghatásosabb ellenszerét adtuk a helytelen irányú agrárszocializmusnak és a nemzetközi mételtynek.

Ebből aztán önként formálódik ki a falusi társadalom nemzeti irányú megszervezése, melyre oly nagy szükségünk van ma. Hiszen e nélkül a nemzeti, magyar aspirációk beérése idején még erőteljes nemzeti közhangulat kialakulása, vagy éppen megnyilvánulása is képtelenek leszünk.

Bástya kell a faluba és ez a bástya a népház, vagy kultúrház, amelyben az általános népművelésen, a társadalmi biztonságon és a nemzeti agitáción kívül a törvényismertetés és a tekintélytisztelő hangot kapjon. Állítom, hogy sokat lehet elérni a népházakban, kultúrházakban tartott rendszeres, fenti tárgyú előadásokkal. Az én községem 1921. évben kezdte ezeket az előadásokat; eleinte fogni kellett hozzá a hallgatókat; csupán 16-an voltunk együtt az első alkalommal, aztán lettünk 100-an, 200-an és ma minden szerdán 600—800 ember hallgatja — hála Istennek — minden irányban eredményesen az előadásokat.

A falu fejlesztésének és a faluvédelemnek eszméjét fel kell karolni szabadabb községi étellel (önkormányzat, költségvetés, hatáskör stb.), a tapasztalatlan falusi nép kárára fennálló kereskedelmi törvény némely rendelkezésének (üzletszerzés, könnyű perlés, ügynöki befonás stb.) módosításával és faluvédelmi intézkedésekkel.

Ki kell termelni a falu boldog intelligenciáját, mely boldoggá tehetné a falut. Nem kell figyelembe venni, hogy a középosztály és a falusi gazdasági társadalom „sokszor idegenül állott szemben” — mint G. Nagy László dől említett cikkében helyesen állapította meg — mert ennek a „szembenállásnak” mindig megvoltak mesterséges okai. Éppen a mesterséges okokat kell jövőre lehetetlenné tenni.

Gondozottabb középosztály, módosabb polgárság és az Oláh György cikkében megrajzolt „falusi szegényei” — a helyzet kezdő javításában még mindig jobb helyzetet jelent, mint a falu szegényeinek mintájára uniformizálni az egész falut. Bár ez még nem volna általános falusi közboldogulás, — ami a községi közigazgatásnak is végcélja — de gondozott középosztály egy kitermelendő szociális és gazdasági program alapján még a falu szegényét is ki tudná emelni az elhagyatottság posványából legalább az egyszerű megelégedettség színvonalára.

Egyszerre boldoggá tenni a falut csak a mesékben lehetséges, de a jól konvencionált kertész (középosztály), a nemesíthető egészséges palánta (a magyar nép) és a gondozott talaj (a falu) rügyezésben, virágzásban, gyümölcsben és a nemzeti termelés szüretiében bizonyosan egy szebb jövőt tudnak biztosítani.